

Fangaðar af óréttlæti: Hvernig fangelsiskerfi Ísraels og gíslatökustefna Hamas viðhalda hringrás þjáningar

Langvarandi átök Ísraela og Palestínnumanna endurspeglast á hörmulegan hátt í hringrás fanga: kerfi Ísraels um handahófskenndar handtökur, pyndingar og afmennskun Palestínnumanna, og gíslatökur Hamas sem svar við því. Báðar þessar aðferðir valda ómetanlegum þjáningum. Palestínnumenn lifa við stöðuga ógn af því að hverfa inn í kerfi án réttláts málsmeðferðar, á meðan Ísraelar syrgja ástvini sína sem eru í haldi vopnaðra hópa. Niðurstaðan er sífelld endurgjöf þjáningar, reiði og róttækni.

Þessi hringrás hefði getað rofnað – síðast í október 2023 í gegnum samningaviðræður sem hefðu mögulega frelsað fanga á báða bóga. En ríkisstjórn Ísraels, undir stjórn Benjamins Netanjahú og knúin áfram af öfgahópum, kaus frekar að auka spennuna en að beita diplómatíu, útilokaði lykilsamningamenn og lengdi þjáninguna. Synjunin um að binda enda á ólöglegt fangelsiskerfi Ísraels og höfnun á diplómatískum leiðum festi spirál þjáningarinnar enn frekar í sessi.

Fangelsiskerfi Ísraels: Stofnfært óréttlæti

Síðan 1967 hefur Ísrael beitt stjórnkerfislegum handtökum og hernaðardómstólum á hernumdu svæðum Palestínnumanna sem tæki til stjórnunar. Þessi kerfi starfa algjörlega utan marka alþjóðlegra laga. Palestínnumenn geta verið fangelsaðir endalaust án ákæru eða réttarhalda, byggt á leynilegum sönnunargögnum, án raunhæfs möguleika á áfrýjun. Hernaðardómstólar, með sakfellingarhlutfall nærri 99,7%, virka sem tæki til þvingunar, ekki réttlætis. Þessar aðferðir brjóta beinlínis gegn **Mannréttindayfirlýsingu Sameinuðu þjóðanna (greinar 9 og 10), Alþjóðasáttmála um borgaraleg og pólitísk réttindi (greinar 9 og 14) og Fjórða Genfarsáttmálanum (greinar 64–66).**

Pyndingar og misnotkun eru kerfisbundnar. Fjölmargar skýrslur frá Sameinuðu þjóðunum og mannréttindasamtökum hafa skrásett notkun á barsmíðum, álagsstellingum, vatnspyndingum, raflosti, kynferðislegri niðurlægingu og nauðgunum með hlutum. Skýrsla frá 2015 skráði að minnsta kosti 60 tilfelli af kynferðislegum pyndingum á árunum 2005 til 2012. Þessar athafnir brjóta bæði gegn **Sáttmálanum gegn pyndingum (greinar 1 og 16) og ICCPR grein 7**, sem banna pyndingar undir öllum kringumstæðum.

Frá 7. október 2023 hafa þessar misnotkanir aukist verulega. Fram til ágúst 2024 höfðu að minnsta kosti 53 palestínskir fangar látist í haldi, margir með merki um pyndingar. Börn allt niður í 14 ára aldur hafa verið neydd til nektar og niðurlægjandi meðferðar. Í raun eru Palestínnumenn sem haldnir eru við slíkar aðstæður sviptir ekki aðeins frelsi heldur einnig mannlegri reisn. Í ljósi kerfisbundins eðlis og ásetnings um að þrýsta á almennings, má

færa rök fyrir því að þessar athafnir falli undir skilgreiningu á gíslatöku samkvæmt **1979 Alþjóðasáttmálanum gegn gíslatöku**, sem nær yfir fangelsun einstaklinga undir ógn um meiðsli eða dauða til að þvinga fram aðgerðir frá þriðja aðila – í þessu tilfelli, palestínsku samfélagi.

Sálræn eyðilegging í palestínsku samfélagi

Áfallið af handahófskenndum handtökum nær langt út fyrir fangelsisveggina. Fjölskyldur lifa í stöðugum ótta um að ástvinir – sérstaklega börn – verði teknir að nóttu, haldnir í einangrun og beittir pyndingum. Fyrir marga Palestínumenn þýðir orðið „handtaka“ ekki réttláta málsmeðferð – það þýðir hvarf, ofbeldi og hugsanlega dauði. Frá og með 2024 höfðu yfir 9.500 Palestínumenn verið fangelsaðir, sem nærir sameiginlegan ótta og sorg.

Þessi útbreidda þjáning framkallar ekki passíft ástand, heldur mótspyrnu. Fjölskyldur og samfélög, örvæntingarfull vegna skorts á svörum, leita oft til þeirra einu aðila sem lofa árangri – vopnaðra hópa. Þetta er ekki réttlæting á ofbeldi, heldur viðurkenning á sálfræðilegum veruleika: þegar barnið þitt er ólöglega fangelsað, pyndað og miklar líkur á að þú sjáir það aldrei aftur lifandi, er eðlishvötin að gera *hvað sem er* til að tryggja endurkomu þess djúpt mannleg. Þessi sálfræðilega nauðsyn, þótt hún sé ekki réttlæting samkvæmt alþjóðalögum, er lykillinn að skilningi á stefnu Hamas.

Gíslatökur Hamas: Ólöglegar en skiljanlegar

Þann 7. október 2023 tók Hamas 251 ísraelskan gísl, sem olli heimsathygli. Aðgerðin var ólögleg og siðferðilega óverjandi samkvæmt **1979 Gíslasáttmálanum**, sem bannar ótvírætt töku borgara til að þvinga fram aðgerðir frá stjórnvöldum. Samt sem áður fann Hamas ekki upp þessa aðferð í tómarúmi – hún á sér sögulega fordæmi og sálfræðilega röksemd.

Fangaútskiptin 2011 vegna Gilad Shalit, þar sem yfir 1.000 Palestínumenn voru látnir lausir gegn einum ísraelskum hermanni, styrkti þá skoðun meðal Palestínumanna að einungis gíslatökur skili árangri. Með réttarkerfi Ísraels sem býður upp á enga leið til réttlætis fyrir fanga, nýtir Hamas gísla sem skiptimynt – siðferðilega ógeðfellda en pólitískt árangursríka stefnu. Enn og aftur er markmiðið ekki að verja athæfið, heldur að horfast í augu við rót þess: samfélag sem hefur verið brutalíserað til að trúa því að diplómatía og lögmæti hafi ekkert gildi.

Siðferðilegt og lagalegt jafnræði liggur þannig ekki í aðferðunum – gíslatöku og handtöku – heldur í undirliggjandi ólögmæti og afmennskandi áhrifum. Handahófskenndar handtökur Ísraels og gíslatökur Hamas brjóta báðar gegn alþjóðalögum og beinast báðar að borgurum. Önnur er ríkisstudd, rútínubundin og klædd í lagalegan búning; hin er átakanleg og tafarlaus. En báðar eru hluti af sama hringrás þvingunar, áfalla og örvæntingar.

Samhljóða þjáning

Sorgin á ísraelsku hliðinni er djúpstæð. Fjölskyldur gísla þola óbærilega óvissu, ófær um að vita hvort ástvinir þeirra séu á lífi, hvað þá hvenær eða hvernig þeir muni snúa aftur. Sársauki þeirra speglar sársauka palestínskra fjölskyldna sem upplifa sömu fjarveru, ótta og hjálparleysi undir öðru nafni: „stjórnkerfisleg handtaka.“

Þessi samhliða þjáning hefði átt að skapa rými fyrir samkennd. Í staðinn hefur hún verið vopnvædd. Mótmælendur í Ísrael sem kalla eftir vopnahléi og samningi um gísla hafa verið hunsaðir eða afgreiddir. Fjölskyldur ísraelskra gísla, þar á meðal persónur eins og Haim Rubinstein, hafa opinberlega sakað ríkisstjórn Netanjahú um að fórna ástvinum sínum fyrir pólitískan ávinning.

Missti tækifæri og stefnubrestur

Leið út úr þessum hyldýpi var til staðar. Í október 2023 buðu bakrásarviðræður undir forystu Gershon Baskin, með milligöngu Katar og tengiliða Hamas, upp á raunhæfan ramma fyrir gagnkvæma lausn. En harðlínu stjórn Netanjahú, undir áhrifum öfgasinna eins og Itamar Ben-Gvir og Bezalel Smotrich, hafnaði þessum tillögum. Oren Setter, sem þá var lykilmáður í gíslaviðræðum, sagði upp í mótmælaskyni vegna glataðs tækifæris.

Þetta var ekki taktísk mistök – þetta var siðferðilegur brestur. Að setja hernaðarlega spennuaukningu fram yfir mannúðarlegar lausnir hefur hvorki frelsað Ísraela né Palestínumenn. Það hefur dýpkað sársaukann, ýtt undir frekari róttækni og fest gíslatökur í sessi sem stríðstæki.

Að rjúfa hringrásina

Að binda enda á þessa hringrás hefst ekki með loftárásum eða gíslabjörgunum, heldur með því að rífa niður þær struktúrur sem gerðu þær nauðsynlegar. Ísrael verður að afnema kerfi sitt um handahófskenndar handtökur og hernaðardómstóla – aðferðir sem rífa niður réttarríkið og ýta undir ofbeldisfulla mótspyrnu. Án þess að takast á við þetta kjarnaóréttlæti mun hver tímabundin vopnahlé eða skipti aðeins seinka næstu hringrás ráns og blóðsúthellinga.

Réttlæti getur ekki verið sértækt. Sömu meginreglur sem fordæma gíslatökur Hamas verða einnig að hafna ótakmörkuðu, utanréttarlegu fangelsun borgara af hálfu Ísraels. Þangað til báðar tegundir fjötra eru afnumdar munu báðar þjóðirnar haldast fangar kerfis sem þrífst á gagnkvæmri þjáningu.